

INSTITUTUL REVOLUȚIEI ROMÂNE DIN DECEMBRIE 1989

Andreea-Iuliana BĂDILĂ

**Drepturile omului
în „Epoca de Aur”**

Documentele Securității

INSTITUTUL REVOLUȚIEI ROMÂNE DIN DECEMBRIE 1989

Andreea-Iuliana BĂDILĂ

**Drepturile omului
în „Epoca de Aur”**

Documentele Securității

Editura IRRD '89
2019

Copertă și tehnoredactare: Alina VLĂSCLEANU
Redactor: Sorin STAICU

© 2019, Editura IRRD '89, București
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate
IRRD '89.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BĂDILĂ, ANDREEA-IULIANA

Drepturile omului în „Epoca de Aur” - Documentele Securității /
Andreea Iuliana Bădilă. - București : Editura Institutului Revoluției Române
din Decembrie 1989, 2019

ISBN 978-606-8684-31-4

94

34

CUPRINS

Cuvânt înainte.....	9
Prefață.....	11
Studiu introductiv.....	15
Lista documentelor.....	83

Documente

Capitolul I: <i>Încălcarea dreptului la libertatea de exprimare (libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor, libertatea de conștiință)</i>	97
Capitolul II: <i>Planingul familial și avortul</i>	207
Capitolul III: <i>Libertatea de circulație a persoanelor</i>	251
Capitolul IV: <i>Încălcarea dreptului la viața privată: dreptul la secretul corespondenței, urmărirea și supravegherea de către Securitate, inviolabilitatea domiciliului, dreptul la intimitate, implantarea de microfoane și sistarea convorbirilor telefonice</i>	276

*În memoria unchiului meu,
Constantin Cătălin*

Cuvânt înainte

După finalizarea cu succes în cadrul Facultății de Istorie a Universității București a unei lucrări de doctorat consacrată „Acțiunilor diplomatice ale României în cadrul ONU și CSCE. Analiză comparată (1962-1975), care a cuprins și abordarea problematicii drepturilor omului, iată, dr. Andreea – Iuliana Bădilă ne face o plăcută surpriză prin publicarea culegerii de documente privind „Drepturile omului în «Epoca de Aur». Documentele Securității”.

Într-un consistent studiu introductiv, autoarea analizează impactul pe care semnarea Acordului Final de la Helsinki din 1 august 1975 de către cele 35 de state participante la negocieri l-a avut asupra situației internaționale, concentrându-și atenția asupra efectului încurajator pe care hotărârile privind drepturile omului („coșul al treilea”) le-au avut asupra rezistenței civice și a opiniilor critice ale populației la adresa regimului din fostele state socialiste, contribuind, în final la prăbușirea regimurilor comuniste în Europa.

Angajamentele asumate de fostele guverne comuniste prin Actul Final de la Helsinki s-au dovedit a fi, în final o adevărată „capcană” pentru liderii comuniști din fostele state socialiste, fapt ce va duce la o criză de legitimitate a acestora, va încuraja rezistența populației și a manifestărilor ei împotriva autorităților și a regimului comunist.

În noile condiții, disidenții au inițiat și organizat diverse acțiuni de rezistență, ei simțindu-se acum, într-un anumit grad, susținuți nu numai de opinia publică, ci chiar de unele autorități oficiale occidentale.

Cele 139 de documente publicate de dr. Andreea-Iuliana Bădilă provin din Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, fiind grupate în patru categorii tematice: 1. Încălcarea dreptului la libertatea de exprimare (libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor, libertatea de conștiință); 2. Planningul familial și avortul; 3. Libertatea de circulație a persoanelor; 4. Încălcarea dreptului la viața privată: dreptul la secretul corespondenței, urmărirea și supravegherea de către Securitate, inviolabilitatea domiciliului, dreptul la intimitate, implantarea de microfoane și sistarea convorbirilor telefonice etc.

După parcurgerea acestor documente, în care cititorul va întâlni oameni care au influențat prin atitudinea lor mersul istoriei noastre și va lua la cunoștință despre viața românilor în anii dominației comuniste, nu mă pot stăpâni să nu dau un exemplu, care frizează absurdul, dar care este realitatea pură în România socialistă. Este vorba de un raport din 10 mai 1980 al Securității din Cluj către Departamentul Securității Statului în care se semnalează un fapt greu de imaginat: în perioada 1 ianuarie – 1 mai 1989 în țara noastră Securitatea „a prevenit” – acesta este termenul folosit în document – ajungerea la destinație a 41.020 scrisori și cărți poștale sosite în țară „din mai toate continentele” pe adresa unor personaje juridice și – atenție – pe adresa numitei Doina Cornea”. Și se semnalează că numai din Belgia au sosit pe numele Doinei Cornea 7.342 de cărți poștale!

Este doar un exemplu care ilustrează „intimitatea” vieții românilor existentă în anii regimului comunist! Exemplele însă pe care le va găsi cititorul în lucrare sunt numeroase, chiar foarte numeroase.

Prof. univ. dr. Ion CALAFETEANU

Prefață

Adoptarea Actului Final de la Helsinki la 1 august 1975 a generat puternice reverberații pe scena politică internațională prin importanța principiilor sale, care au reprezentat un ghid de norme și atitudini în relațiile Est-Vest în ultima perioadă a Războiului Rece.

Asumarea conținutului „coșului al III-lea” privind drepturile omului de către statele comuniste a încurajat rezistența civică și vocile critice din Europa Răsăriteană, constituind temeiul pe care s-au dezvoltat atât mișcările disidente, cât și presiunile externe venite din partea Occidentului.

În confruntarea dintre cele două mari tabere – Organizația Tratatului de la Varșovia și Organizația Atlanticului de Nord – drepturile omului au devenit „o foarte puternică armă ideologică”¹, care a contribuit la prăbușirea comunismului în Europa. „Ideologia marxistă – arată istoricul Constantin Hlihor – a cucerit, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor, mintea și inima a milioane de oameni, prin ideea de dreptate socială și respectarea drepturilor într-o societate a inechității sociale. Nimeni nu a intuit în epocă faptul că unul dintre factorii care vor compromite marxismul, ca practică politică, va fi tocmai încălcarea drepturilor omului”².

Un exemplu concludent în acest sens îl reprezintă decizia autorităților române și sovietice de a publica Actul Final de la Helsinki, în ziarele „România Liberă”, respectiv „Pravda” și „Izvestia”³, gândit ca un gest de diplomatie publică, care automat însemna o asumare a conținutului acestuia. Drept urmare, orice abatere de la aceste principii avea să reprezinte o contradicție între mesajul oficial și comportamentul efectiv al regimului: dacă la nivel declarativ decidenții vremii își asumau în totalitate „coșul III”, în viața cotidiană a cetățeanului respectarea drepturilor omului lipsea aproape cu desăvârșire.

¹ Constantin Hlihor, *România și șocurile geopolitice ale Războiului Rece (1980-1991)*, Editura IRRD, București, 2015, p. 80.

² *Ibidem*, p. 75-76.

³ Constantin Corneanu, *Victorie însângerată decembrie 1989. Premisele, izbucnirea și desfășurarea Revoluției Române din Decembrie 1989*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, p. 303.

Beneficiind de cadrul politic internațional favorabil conturat de sprijinul masiv primit din Vest, opozații din Europa de Est și implicit din România au transformat angajamentul referitor la drepturile omului într-o capcană pentru liderii comuniști, cauză a crizei de legitimitate înregistrată la sfârșitul anilor '80.

Pentru România, dincolo de semnificația Actului Final de la Helsinki, este important de menționat și Acordul privind relațiile comerciale cu SUA, semnat la București la 2 aprilie 1975, prin care țara noastră devenea primul stat comunist care beneficia de clauza națiunii celei mai favorizate, în conformitate cu prevederile amendamentului Jackson-Vanik adus Legii Comerțului din 1974, care condiționa acest favor de dreptul la libera circulație a cetățenilor statului beneficiar. Acordul a reprezentat „un adevărat test” în raporturile româno-americe⁴, fiind votat de Congresul SUA la 28 iulie și ratificat de Consiliul de Stat al RSR la 2 august, cu ocazia vizitei președintelui Gerald Ford în România. Clauza națiunii celei mai favorizate presupunea o serie de avantaje economice, precum tarife vamale preferențiale, credite cu dobânzi mici, acces la tehnologie avansată, dar trebuia reînnoită anual de președintele SUA, în funcție de evoluțiile înregistrate de România în privința drepturilor omului, în special de cel de a emigra.

În baza conținutului acestor două documente – cel referitor la clauza națiunii celei mai favorizate, dar mai ales a Actului Final de la Helsinki – au fost invocate și folosite constant de SUA și aliații săi democrați pentru a exercita presiuni asupra oficialilor comuniști de la București în vederea respectării drepturilor omului.

În plus, la începutul anului 1977, Jimmy Carter a devenit președintele SUA, pentru care „drepturile omului” a reprezentat o prioritate pe agenda de politică externă. Politica oficialului american a influențat fundamental și discursul statelor occidentale care au criticat deseori pe cele comuniste în problematicile umanitare, oferind un imbold disidenților pentru intensificarea acțiunilor lor și semnalarea oricărui abuz. Efectele au fost imediate, prin apariția Grupului Public pentru Promovarea Respectării Înțelegerilor de la Helsinki în URSS – „Soviet Helsinki Watch” înființat de disidentul Yuri Orlov, a Cartei 77 în Cehoslovacia, document redactat de disidenții Václav Havel, Jan Patočka, Zdeněk Mlynář, Jiří Hájek și Pavel Kohout și a Comitetului pentru Apărarea Muncitorilor în Polonia care și-a extins atribuțiile și asupra problematicii drepturilor omului.

Odată ce liderii statelor comuniste și-au asumat un Act politic privind respectarea drepturilor omului, disidenții au putut iniția și dezvolta diverse

⁴ Simion Gheorghe, *Clauza națiunii celei mai favorizate și relațiile româno-americe*, în revista Historia, <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/clauza-natiunii-celei-mai-favorizate-si-relatiile-romano-americe>.

forme de protest, sub o formă legitimă și justificată, dincolo de faptul că susținerea occidentalilor le conferea un anumit grad de protecție și curaj spre a-și exprima nemulțumirile. În esență, autoritățile comuniste erau contrazise de opoziții cu propriile argumente, în sensul în care vocile critice reclamau strict o nerespectare a unor obligații politice pe deplin asumate de regim.

Inspirat și încurajat de amploarea mișcărilor disidente, dar și de ecoul politicilor promovate în Vest, Paul Goma a decis să ia atitudine față de regimul comunist de la București. Regăsindu-se în doleanțele camarazilor din Cehoslovacia, disidentul român le-a trimis o scrisoare de solidaritate, urmată de una destinată președintelui Nicolae Ceaușescu în care semnala îngrădirea drepturilor omului în România: „cetățenii nu se bucură de drepturile înscrise în Constituția țării – ca să nu mai vorbim de cele cuprinse în Carta Drepturilor Omului sau în Actul Final al Conferinței de la Helsinki”⁵. La 8 februarie 1977 a fost elaborată și *Scrisoarea deschisă adresată participanților la Conferința de la Belgrad* cu sprijinul lui Paul Goma, care a reprezentat un manifest împotriva tuturor formelor de opresiune practicate în România și a încălcărilor flagrante ale drepturilor omului. Preluată și difuzată de postul de radio „Europa Liberă”, scrisoarea a determinat foarte mulți români să se alăture cauzei lui Paul Goma prin distribuirea unor scrisori de susținere și solidaritate. Totodată, alte zeci de cetățeni nemulțumiți de politicile lui Nicolae Ceaușescu au venit la București pentru a semna scrisoarea, în speranța că instanțele CSCE și statele democratice vor lua act de doleanțele lor și vor face presiuni asupra liderilor comuniști români pentru liberalizarea regimului și respectarea drepturilor omului, în speță pentru libertatea de exprimare și libera circulație.

Pornind de la cele prezentate mai sus, scopul acestui volum a fost de a analiza modul în care au fost încălcate drepturile omului în România în perioada 1975-1989. Unul dintre primele demersuri a fost de a identifica, selecta și stabili care au fost cele mai desconsiderate drepturi de către regimul comunist în România, prin filtrul Securității – principalul său instrument de control: libertatea de exprimare și de circulație, interzicerea avortului și a măsurilor de contracepție și dreptul la viața privată.

În vederea atingerii acestui obiectiv, volumul cuprinde documente ale Securității identificate în fondurile Informativ și Penal din arhiva CNSAS. Majoritatea dintre acestea relevă nenumărate situații și cazuri de încălcări ale drepturilor omului comise de conducerea și organele statului comunist, structurate în cadrul a patru capitole, în funcție de grila de selecție menționată anterior. Preponderente sunt rapoartele și notele informative ale Securității care conțin informații despre viața și activitatea unor disidenți sau a altor persoane

⁵ Paul Goma, *Scrisori întredeschise. Singur împotriva lor*, Editura Multiprint, Oradea, 1995, p. 56.

care s-au exprimat critic sau „ostil” față de politicile lui Nicolae Ceaușescu și măsurile pe care autoritățile române le-au adoptat împotriva acestora prin arestări, condamnări, intimidări, cenzură dar și prin deschiderea unor dosare de urmărire informativă sau penale, impunerea domiciliului forțat, avize negative de călătorie, confiscarea corespondenței și instalarea mijloacelor T.O. (Tehnică Operativă) pentru monitorizarea discuțiilor etc.

Următorul pas în cadrul cercetării noastre a fost de a examina care au fost principalele forme de disidență, opoziție, gesturi contestatate sau voci critice care s-au manifestat față de politicile lui Nicolae Ceaușescu, urmărind cu precădere sancțiunile și măsurile adoptate de organele statului pentru a preveni, stopa sau lichida acest fenomen. În acest cadru, ne-am propus a surprinde și rolul pe care Occidentul, alături de mijloacele media, precum postul de radio „Europa Liberă” l-a avut atât în susținerea și protejarea disidenților și oponenților români de a-și exprima opiniile, cât și în influențarea deciziilor politice ale oficialilor comuniști.

Un alt aspect pe care ne-am propus a-l cerceta a fost și intervenția statului în viața de familie, respectiv în activitatea de planning familial prin reglementarea întreruperilor de sarcină care restricționa drastic accesul la avort, act soldat cu numeroase încălcări ale drepturilor omului, respectiv ale demnității persoanei și ale libertății femeii. Dincolo de nemulțumirile total justificate ale oamenilor, instituirea controlului public asupra vieții private a avut efecte dramatice pe termen lung, mai ales prin numărul de decese materne și infantile.

Nu îl ultimul rând, analiza noastră a vizat și lupta cetățenilor români pentru libertatea de circulație și dorința acestora de a pleca dintr-o țară în care Partidul-Stat deținea monopolul asupra libertății de exprimare și intervenea abuziv în viața privată printr-un control sufocant, mai ales asupra celor ce își exprimaseră nemulțumirea sau opoziția față de regim.

Încălcarea drepturilor omului în România a reprezentat una din cauzele declanșării Revoluției Române din Decembrie 1989. Fără a omite contextul internațional al prăbușirii regimurilor comuniste în Europa, și implicarea Occidentului, dincolo de revendicările și nemulțumirile de ordin social-economic sau politic, românii au ieșit în stradă în 1989 scandând „Libertate!” și militând pentru redobândirea drepturilor și libertăților cetățenești.

Ofensiva dură a regimului Ceaușescu împotriva celor mai elementare drepturi ale omului, manifestată sistematic de-a lungul anilor, a condus la o acumulare de nemulțumiri și revendicări în materie de libertăți fundamentale, care în contextul favorabil al anului 1989, aveau să explodeze, declanșând Revoluția Română din Decembrie 1989.

Studiu introductiv

Semnarea Actului Final de la Helsinki la 1 august 1975 de către cele 35 de state participante¹ la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa a reprezentat unul dintre cele mai importante momente în procesul de destindere al relațiilor Est-Vest. Evenimentul paneuropean a reunit pentru prima dată în perioada Războiului Rece, țările celor două blocuri antagonice – NATO și Organizația Tratatului de la Varșovia – în cadrul aceluiași forum de dialog și negocieri politico-diplomatice, desfășurat în afara unei organizații cu valoare universală, așa cum era Organizația Națiunilor Unite.

Convocarea și pregătirea unei conferințe privind securitatea în Europa a fost un proiect politic amplu și dificil de realizat în contextul realităților postbelice, în care orgoliile și viziunile politico-ideologice ale statelor grupate în jurul celor două mari puteri – SUA și URSS – păreau aproape imposibil de adus la un numitor comun.

Spiritul de colaborare și de compromis în vederea găsirii unor soluții general-acceptabile pentru problemele europene, dincolo de tensiuni, neîncredere, confruntare și polemică a apărut abia la începutul anilor '70, când în cursul negocierilor CSCE a reieșit că Uniunea Sovietică și sateliții săi își doreau în mod special consolidarea păcii prin recunoașterea și menținerea statu-quo-ului teritorial postbelic, precum și dezvoltarea raporturilor economice cu Occidentul în vederea combaterii declinului cu care se confruntau la acest capitol, în vreme ce statele din Vest urmăreau realizarea unor progrese în problematicile de securitate militară, dar mai ales în chestiunea drepturilor omului.

Deși bipolaritatea între Est și Vest a continuat să existe, în speță în privața drepturilor omului pe care regimurile comuniste le considerau ca ținând

¹ Statele semnatare ale Actului Final de la Helsinki au fost Austria, Belgia, Bulgaria, Canada, Cehoslovacia, Cipru, Danemarca, Elveția, Finlanda, Franța, Republica Democrată Germană, Republica Federală Germană, Grecia, Irlanda, Islanda, Italia, Iugoslavia, Liechtenstein, Luxemburg, Malta, Marea Britanie, Monaco, Norvegia, Olanda, Polonia, Portugalia, România, San Marino, Sfântul Scaun (Vatican), Spania, Statele Unite ale Americii, Suedia, Turcia, Ungaria și URSS.

de „afacerile interne ale statelor”², participanții la conferința CSCE au înțeles importanța desfășurării acesteia prin filtrul promovării propriilor interese și obținerea unor câștiguri politice. Este și cazul României, care ca și pentru alte state mici și mijlocii din Europa, CSCE a reprezentat o bună oportunitate de a se afirma pe plan internațional, în încercarea de a arăta Occidentului distanțarea față de Moscova și de a participa efectiv în condiții de suveranitate, independență politică și „deplină egalitate”³, la dezbaterile și soluționarea problemelor de securitate și nu numai prin proiecte, propuneri și inițiative proprii.

Important de precizat este faptul că disponibilitatea pentru dialog și negociere a statelor membre ale celor două alianțe politico-ideologice de a elabora un proiect comun de securitate și cooperare în Europa a fost alimentată și natura acestuia. CSCE nu era o organizație, ci un proces politic, motiv pentru care documentele finale elaborate în cadrul lucrărilor, respectiv Actul Final de la Helsinki, nu avea forță și obligații juridice, dar reprezenta un angajament politic al statelor de ordin moral care cântărea foarte mult în dezvoltarea raporturilor Est-Vest, dar și în relațiile cu proprii cetățeni.

După cum vom demonstra pe parcursul cercetării noastre, asumarea acordurilor CSCE de către statele comuniste, implicit de către România a reprezentat un instrument de control al îndeplinirii angajamentelor umanitare speculate de Occident, dar într-o oarecare măsură și de mișcările disidente din Est.

Totodată, dezbaterile din cadrul reuniunilor CSCE au avut un caracter mult mai lax decât s-ar fi putut desfășura în cadrul unei organizații, fapt care a oferit statelor participante oportunitatea de a-și face cunoscute în detaliu propriile viziuni și interese în Europa, care în baza unei solide argumentări și tehnici de persuasiune, să se regăsească ulterior și în documentul final al Conferinței din vara anului 1975.

Situația drepturilor omului a fost una dintre problematicile care a generat nesfârșite discuții aprinse în cadrul forurilor internaționale între cele două blocuri politico-militare și a fost abordată diferit încă de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, pornind de la elaborarea conținutului „Declarației Universale a Drepturilor Omului” și adoptarea de către Adunarea Generală a ONU prin rezoluția 217(III), la 10 decembrie 1948⁴.

² Rob Zaagman, Hannie Zaal, *The CSCE High Commissioner on National Minorities: Negotiations in Arie Bloed (editor), The Challenges of Change. The Helsinki Summit of the CSCE and Its Aftermath*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1994, p. 99.

³ ANR (Arhiva Națională a României), fond CC al PCR/Cancelarie, dosar nr. 126/1972, f. 13.

⁴ *The Universal Declaration of Human Rights*, <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>.

Instaurarea comunismului în Europa de Est a conferit superioritatea drepturilor economice asupra celor politice și civile și a celor colective asupra celor individuale. În timp ce statele democratice puneau accent pe drepturile individuale ale cetățenilor, URSS și sateliții săi promovau drepturile colective ale acestora.

Documentul a trebuit să „satisfacă”⁵ și să reflecte doleanțele țărilor ONU, indiferent de apartenența politică, adresându-se „tuturor membrilor familiei umane”, ceea ce însemna că toți cetățenii acestora trebuia să beneficieze de aceleași drepturi egale și inalienabile. Această idee era precizată încă din preambul, alături de prevederile că „ignorarea și disprețuirea drepturilor omului au dus la acte de barbarie care revolta conștiința omenirii”, iar ele trebuie să fie ocrotite de un sistem de drept, pentru ca omul să nu mai fie silit să recurgă la mijloace extreme precum revoltele împotriva tiraniei și asupririi⁶.

Printre drepturile omului prevăzute și explicate în cele 30 de articole ale Declarației universale, se stipula faptul că „ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și drepturi”(art.1) „nimeni nu va fi ținut în sclavie” (art.4), „nimeni va fi supus torturii” sau unor pedepse sau „tratamente crude, inumane, degradante” (art.5), „nimeni nu va fi arestat, deținut sau exilat în mod arbitrar” (art.9). De asemenea, erau prevăzute și dreptul la respectarea vieții personale, „nimeni nu va fi supus la imixtiuni arbitrare în viața personală, în familia sa, în domiciliul lui” (art.12), dreptul la proprietate (art.17.), dreptul la „libertatea gândirii” (art.18), precum și dreptul la libertatea opiniilor și a exprimării (art. 19)⁷.

Acestea erau cele mai importante drepturi civile pe care statele răsăritene prin natura regimurilor totalitare le încălcau adesea și nu le acordau cetățenilor lor. Pentru a se eschiva, în discuțiile cu marile democrații, URSS a militat și a propus inserarea unui set de drepturi care să servească scopurilor sale politico-ideologice din perspectivă socio-economică. Astfel, în cea de-a doua parte a Declarației, au fost prevăzute dreptul la „securitatea socială” (art.22), dreptul la muncă, la „condiții echitabile de muncă”, precum și la „ocrotirea împotriva șomajului”(art.23), dreptul la odihnă (art. 24.), „dreptul la un nivel de trai care să asigure sănătate și bunăstare”(art.25), dreptul la educație, învățământ gratuit - ciclul elementar și general (art.26) precum și dreptul de a participa în mod liber la viața culturală (art.27)⁸.

⁵ Sorin Gabriel Ioniță, *Publicațiile românești din exil despre problematica respectării drepturilor omului în România (1975-1989)*, Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc, București, 2009, p. 25.

⁶ *The Universal Declaration of Human Rights*, <http://www.un.org/en/documents/udhr/>.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

La aproape două decenii distanță, discrepanțele dintre cele două sisteme politico-ideologice asupra drepturilor omului s-au accentuat și au fost reflectate în cadrul a două „pacte internaționale”. În timpul celei de-a XXI-a sesiuni a Adunării Generale a ONU din 1966 a fost propusă spre dezbateri tema privind „proiecte de pacte internaționale relative la drepturile omului”⁹. Inițial s-a dorit elaborarea unui singur pact, dar din rațiuni ideologice, nu s-a putut ajunge la un consens între cele două tabere.

După îndelungi dezbateri, Adunarea Generală a adoptat prin rezoluția 2200 (XXI) din 16 decembrie 1966, conținutul pactului referitor la drepturile politice și civile, având amprenta delegațiilor occidentale, precum și pactul cu privire la drepturile economice, sociale și culturale¹⁰, purtând influența delegațiilor comuniste.

Adoptarea celor două documente a fost privită ca fiind „o adevărată «revoluție copernicană în domeniul Drepturilor Omului»: dacă până acum, dreptul internațional reglementa relațiile dintre statele suverane, omul individual este acum recunoscut ca beneficiar nemijlocit al drepturilor internaționale”¹¹.

Conținutul pactelor internaționale „defineau în norme juridice” drepturile omului prevăzute în Declarația universală din 1948, prezentate într-o formă mai clară, cu unele adăugiri. De menționat este că din cauza opoziției statelor răsăritene, în pactul care viza drepturile civile s-a renunțat la inserarea prevederilor din Declarația universală privind dreptul la proprietate și la cel de a căuta azil și a beneficia de azil în alte state¹².

O diferență interesantă între cele două pacte internaționale elaborate sub egida Adunării Generale a ONU este aceea că, în timp ce documentul despre drepturile economice, sociale și culturale stipula „posibilitatea unei puneri în aplicare progresive, în raport cu resursele disponibile în diferite state”, cel cu privire la drepturile civile și politice „obliga” statele membre ONU, „să asigure imediat drepturile proclamate și să ia toate măsurile necesare” în vederea aplicării și respectării acestora¹³. Oficialii de la București nu au ezitat să se arate deranjați că pactele au fost puse în aplicare diferit, iar aceste problematice nu au

⁹ AMAE (Arhiva Ministerului Afacerilor Externe), *România la Organizația Națiunilor Unite*, Sesiunea a XXI-a a Adunării Generale 20 septembrie-20 decembrie 1966.

¹⁰ Resolution 2200 (XXI), 16 December 1966, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, International Covenant on Civil and Political Rights and Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights*, <http://www.un-documents.net/a21r2200.htm>

¹¹ Jörn Rüsen, Hans – Klaus Keul, Adrian – Paul Iliescu, *Drepturile Omului la întâlnirea dintre culturi*, Editura Paralela 45, Pitești, 2004, p. 5.

¹² Sorin Gabriel Ioniță, *op. cit.*, p. 27.

¹³ *Ibidem*.

fost cuprinse într-un singur document: „ideea consacării lor în două pacte cu soluționare diferită, este, desigur, criticabilă”¹⁴.

Declarația Universală a Drepturilor Omului și implicit, cele două pacte internaționale reprezintă în mod incontestabil documentele fundamentale ale ONU în privința dimensiunii umanitare. Toate organizațiile internaționale, cât și convențiile, tratatele și alte acte adoptate în cadrul diverselor reuniuni sau conferințe s-au ghidat după principiile Cartei ONU și ale documentelor adoptate în cadrul organismelor sale, iar CSCE nu a făcut excepție, din contră.

În plus, prevederile celor două pacte ONU, în speță modul în care au fost redactate reflectă chintesența relațiilor Est-Vest din perioada Războiului Rece, reprezentând o adevărată cartă a chestiunii drepturilor omului în jurul căreia și-au construit pozițiile oficiale statele celor două blocuri politico-militare, exprimate mai ales în cadrul reuniunilor CSCE.

Mai exact, pe de-o parte, statele democratice s-au orientat după normele pactului privind drepturile civile, axându-se pe dreptul tuturor popoarelor de a dispune de ele însele și alte drepturi cetățenești precum libertatea de exprimare, de gândire, de circulație etc, iar pe de altă parte, statele socialiste, constant criticate și acuzate pentru politicile umanitare, contracarau prin a arăta că normele social-economice, precum dreptul la muncă, și la „ocrotirea șomajului”, dreptul la un nivel de trai, sunt încălcate în țările capitaliste.

Antagonismul viziunilor statelor membre ale celor două alianțe politico-militare asupra drepturilor omului a fost sesizat încă de la debutul negocierilor privind convocarea unei conferințe dedicate securității, ceea ce nu surprindea pe nimeni, dar a rămas în plan secund deoarece prioritățile erau altele: stabilirea unei agende de lucru, maniera de desfășurare a lucrărilor CSCE, procedura de vot și temele de dezbateri.

În vederea clarificării și atingerii acestor obiective, la 22 noiembrie 1972 au fost inaugurate Consultările Multilaterale de la Dipoli, care au constituit în fapt reuniunea premergătoare a CSCE. Au participat 35 de state, iar negocierile s-au desfășurat la nivelul ambasadurilor acreditați la Helsinki.

Din delegația României au făcut parte Mircea Bălănescu, Valentin Lipatti (coordonatori) alături de Constantin Vlad, Romulus Neagu, Ioan Sbârnă, Ion Diaconu și alți diplomați¹⁵, iar proiectul de mandat coordonat de ministrul de Externe George Macovescu a cuprins obiectivele pe care oficialii români trebuiau să le îndeplinească. Astfel, România a urmărit ca deciziile în cadrul dezbaterilor să fie adoptate prin consens¹⁶, a acordat o importanță

¹⁴ Apud *Ibidem*.

¹⁵ Valentin Lipatti, *În tranșeele Europei. Amintirile unui negociator*, Editura Militară, București, 1993, p. 9.

¹⁶ ANR, fond CC al PCR/Cancelarie, dosar nr. 126/1972, f. 21.

majoră regulilor de procedură, și s-a exprimat în favoarea aplicării principiului rotației în ceea ce privește președinția, atât la ședințele plenare, cât și la lucrările comisiilor specializate¹⁷.

Toate aceste scopuri arată că delegația României era determinată de a se implica activ în procesul CSCE, pe principii de egalitate în drepturi cu celelalte state, în încercarea de obține un capital de imagine în raporturile cu Occidentul.

De altfel, din analiza mandatului mai reieșea că România își dorea realizarea unei largi cooperări între statele participante la Conferință și se pronunța pentru crearea unui organism permanent de colaborare între participanți¹⁸, pentru necesitatea adoptării unor măsuri de dezangajare militară¹⁹ și sprijinirea ideii de reducere a forțelor armate și a armamentelor în Europa²⁰.

Drepturile omului nu a fost o temă îndeajuns de relevantă pentru interesele românești pentru a fi inclusă în aria priorităților, ci securitatea europeană cu toate implicațiile sale, după cum susținea și „fratele mai mare”, URSS. Ambasadorul sovietic la Washington, Anatoli Dobrynin confirmă în mărturiile sale că Moscova nu a fost interesată decât de problematica securității și dezvoltarea relațiilor economice, fără a-și arată vreun interes anume pentru drepturile omului²¹.

Consultările Multilaterale de la Dipoli s-au încheiat la 8 iunie 1973, după șase luni și jumătate de negocieri între participanți, concretizate prin adoptarea „Recomandărilor finale ale Consultărilor de la Helsinki”, esența acestui document, mult îmbunătățită, regăsindu-se ulterior în prevederile Actului Final de la Helsinki. Rezultatul lucrărilor de la Dipoli a fost supranumit și ”Cartea Albastră” și a cuprins 96 de articole, structurate pe șapte capitole și o anexă a statelor participante²². Au fost prevăzute temele pe care participanții le vor dezbate ulterior în cadrul celor trei etape și regulile de funcționare ale Conferinței.

¹⁷ *Ibidem*, f. 22.

¹⁸ *Ibidem*, f. 14.

¹⁹ *Ibidem*, f. 15.

²⁰ *Ibidem*, f. 16.

²¹ Anatoly Dobrynin, *In confidence. Moscow's ambassador to six Cold War presidents*, University of Washington Press, Seattle, London, 1995, p. 345.

²² ANR, fond CC al PCR/Cancelarie, dosar nr.117/1973, f. 63- 98.

Documentul a mai fost publicat și pe site-ul oficial al OSCE, *Final Recommendation of the Helsinki Consultations* <http://www.osce.org/mc/40213>; *From Helsinki to Vienna: Basic Documents of the Helsinki Process*, edited by Arie Bloed, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1990, p. 27-41; Valentin Lipatti, Ion Diaconu (editori), *Securitatea și Cooperarea în Europa. Documente (1972-1989)*, Editura Academiei Române, București, 1991, p. 11-23; *The Conference on Security and Co-operation in Europe. Analysis and basic documents, 1972-1973, Part I*, edited by Arie Bloed, Dordrecht, Boston, London, Kluwer Academic Publishers, 1993, p. 121-139.